

Direktiva o kvaliteti zraka (recast)

Pozadinska informacija:

Uvodno

U okviru paketa zakonodavnih prijedloga koji su dio provedbe usvojenog akcijskog plana EU „Towards a Zero Pollution for Air, Water and Soil”, pripremljen je i od strane Europske komisije 26. listopada 2022. predstavljen Prijedlog preinaka Direktive o kvaliteti zraka i čišćem zraku za Europu (Prijedlog). Također, Prijedlog je prvi puta prezentiran na sastanku Radne skupine za okoliš Vijeća EU 18. studenoga 2022.. Nakon 15 godina primjene aktualne Direktive 2008/50/EZ značajno su smanjenje emisije onečišćujućih tvari u zrak (od 13 % PM_{2.5} do 84 % SO₂) i poboljšana je kvaliteta zraka (u odnosu na 1990. smanjena je stopa preuranjene smrtnosti koje se odnose na onečišćenje zraka za 70 %), no onečišćenje zraka je i dalje najveći okolišni uzrok zdravstvenih problema s procijenjenih 300 000 slučajeva preuranjene smrtnosti godišnje kao i glavni uzrok učestalosti pojedinih vrsta bolesti (astma, kardiovaskularni problemi, rak pluća, moždani udar i dr.).

Pravna osnova Prijedloga je politika okoliša (čl. 192. UFEU-a).

Struktura Prijedloga

- Prijedlogom preinake direktive se dvije važeće direktive, *Direktiva 2008/50/EZ o kvaliteti zraka i čišćem zraku za Europu* i *Direktiva 2004/107/EZ o arsenu, kadmiju, živi, niklu i policikličkim aromatskim ugljikovodicima u zraku*, spajaju u jedan prijedlog koji sadrži ukupno 33 članka i 11 priloga.
- Predviđeni rok za prijenos direktive u nacionalno zakonodavstvo država članica je 24 mjeseca od stupanja na snagu direktive.

Ciljevi preinaka Direktive su:

- uskladiti u najvećoj mogućoj mjeri EU standarde kvalitete zraka s novim preporukama Svjetske zdravstvene organizacije (WHO) i tako dodatno smanjiti broj slučajeva prerane smrti za više od 75 % u 10 godina (posebno za slučajeve prerane smrti koje se pripisuju lebdećim česticama PM_{2.5}) te smanjiti broj slučajeva i težinu (respiratornih i kardiovaskularnih) bolesti koje onečišćenje zraka uzrokuje ili pogoršava,
- dodatno poboljšati zakonodavni okvir (npr. u vezi sa kaznama i javnim informacijama),
- bolja podrška lokalnim vlastima u postizanju čišćeg zraka kroz jačanje praćenja i modeliranja kvalitete zraka kao i planiranja njegova poboljšanja.

Očekuje se da će koristiti za gospodarstvo i društvo barem sedmerostruko premašiti troškove za postizanje novih predloženih standarda kvalitete zraka, a zahvaljujući povezanim ostvarenjima drugih sektorskih politika znatno će se smanjiti troškovi poboljšanja kvalitete zraka. Međutim, za HR se procjenjuje trošak usklađivanja sa standardima kvalitete zraka od gotovo 0,3 % BDP-a, znatno više od prosjeka za EU koji je ispod 0,1 % BDP-a. Najveći trošak odnosi se na usklađivanje sa standardima u sektorima kućanstva, poljoprivrede i industrije.

- Poboljšanim pravilima o praćenju i modeliranju kvalitete zraka omogućit će se bolja provjera usklađenosti sa standardima na nižim razinama koncentracija za koje se danas zna da su također štetne.
- Prijedlogom će se pružiti veća jasnoća u pogledu pristupa pravosuđu, djelotvornih kazni i boljeg informiranja javnosti o kvaliteti zraka i time osigurati bolju provedivost Direktive.
- Predviđa se i jačanje obveza država članica na suradnju kada prekogranično onečišćenje uzrokuje nepostizanje standarda kvalitete zraka.

Što je novo?

- Prijedlogom se reguliraju standardi tj. ciljevi kvalitete zraka za 12 onečišćujućih tvari u zraku, propisivanjem granične vrijednosti (GV) za sve tvari osim za prizemni ozon, a države članice će i dalje biti odgovorne za odabir i provedbu najprikladnijih mjera za postizanje standarda kvalitete zraka.
- Predlažu se stroži standardi kvalitete zraka koji stupaju na snagu 2030., djelomično se usklađujući s najnovijim Smjernicama WHO-a revidiranim u 2021. godini.
- Uvodi se cilj nultog onečišćenja za kvalitetu zraka do 2050. kako bi se osiguralo da je do 2050. kvaliteta zraka toliko poboljšana da se onečišćenje više ne smatra štetnim za ljudsko zdravlje i okoliš.
- Predlaže se uvođenje obvezne primjene modeliranja kvalitete zraka u slučaju kada mjerenja na stalnim mjernim mjestima zabilježe prekoračenja standarda kvalitete zraka i definiraju se kriteriji ciljne kvalitete podataka za modeliranje i objektivnu procjenu.
- Uvode se dodatne točke uzorkovanja za „neregulirane“ onečišćujuće tvari koje izazivaju zabrinutost, npr. jako sitne čestice (UFP), crni ugljik (BC), amonijak (NH₃).
- Predlažu se i tzv. *supersites* mjerna mjesta koja kombiniraju više točaka uzorkovanja za prikupljanje dugoročnih podataka o onečišćujućim tvarima u zraku i tvarima koje izazivaju zabrinutost radi moguće uštede troškova.
- Uvode se pragovi uzbunjivanja za kratkoročne mjere prilikom vršnih onečišćenja za lebdeće čestice PM_{2.5} i PM₁₀ te mogućnost odgode primjene graničnih vrijednosti za PM_{2.5} i PM₁₀ te NO₂ uz propisivanje uvjeta za traženje odgode.
- Osobe čije bi zdravlje moglo biti ugroženo zbog onečišćenja zraka te kao posljedica nepoštivanja standarda kvalitete zraka i drugih mjera iz Prijedloga, uključujući zbog prekograničnog onečišćenja, imat će pravo na odštetu od „nadležnih tijela“ država članica, uključujući putem kolektivnih tužbi i uz mogućnost zastupanja od strane nevladinih organizacija za okoliš.
- Zahtijeva se donošenje preventivnih planova za kvalitetu zraka ako se prekoračuju granične vrijednosti za 2030. i prije stupanja na snagu novih graničnih vrijednosti.
- Predlaže se da akcijski plan za kvalitetu zraka mora osigurati sukladnost u roku do 3 godine od godine u kojoj se izvijestilo o pojavi prekoračenja i obvezuju se države članice na redovito ažuriranje akcijskih planova u slučaju nepostizanja sukladnosti sukladno očekivanim rokovima.

Situacija u RH

- RH (kao i nekoliko drugih država članica) trenutno ima otvoren jedan postupak povrede prava EU. Naime RH je u prosincu 2020. godine zaprimila Pismo službene obavijesti o povredi prava Europske unije iz čl. 13. st. 1., čl. 16. st. 2. i čl. 23. st. 1. Direktive 2008/50/EZ - Povreda br. 2020/2298 (pred-sudski proces) te je 19. svibnja 2022. godine također zaprimila i Obrazloženo mišljenje – Povreda br. 2020/2298, zbog navodne povrede prava EU te sustavne i trajne neusklađenosti s dnevnom graničnom vrijednošću za PM₁₀, godišnjom graničnom vrijednošću za PM₁₀ te graničnom vrijednošću za PM_{2.5} u određenim zonama i aglomeracijama kao i zbog donošenja akcijskih planova za poboljšanje kvalitete zraka koji nisu primjereni za postizanje usklađenosti s relevantnim graničnim vrijednostima za PM₁₀ i PM_{2.5}.
- Doprinos otklanjanju nesukladnosti je donošenje izmjena i dopuna Zakona o zaštiti zraka iz svibnja 2022. godine te novi Pravilnik o sadržaju, formatu i postupku donošenja akcijskog plana za poboljšanje kvalitete zraka, te uzajamnoj razmjeni informacija i izvješćivanju o kvaliteti zraka i obvezama za provedbu Odluke Komisije 2011/850/EU (NN, 26/2023). Nadalje, doneseni su novi akcijski planovi za petogodišnje razdoblje za gradove Kutina, Sisak i Slavonski Brod, dok su u postupku donošenja novi akcijski

planovi za gradove Zagreb i Osijek.

- Kvaliteta zraka je u 2021. godini u većini zona na teritoriju Republike Hrvatske bila I. kategorije (čist ili neznatno onečišćen), osim u zonama obalnog i priobalnog područja RH gdje su zabilježena prekoračenja ciljnih vrijednosti za prizemni ozon.
- Kvaliteta zraka je u 2021. godini bila II. kategorije (onečišćen zrak) u određenim aglomeracijama te urbanim područjima Industrijske zone u odnosu na onečišćujuće tvari: PM₁₀ (Sisak, Kutina, Slavonski Brod, Osijek, Koprivnica), B(a)P u PM₁₀ (Zagreb, Sisak, Slavonski Brod), PM_{2,5} (Slavonski Brod), NO₂ (Zagreb).